

Tillæg til Vore Kirkegårde bind 19 nr. 3

Foreningen for kirkegårdskultur

Nye medlemmer

Afdeling A.

Nakskov Købstads menighedsråd.

Afdeling C.

Kirkegårdsinspektør H. C. Andersen, Middelfart.

Kirkegårdsinspektør Th. Nielsen, Nakskov.

Afdeling D.

Kyrkogårdsförvaltningen, Vänersborg, Sverige.
Kyrkogårdsf. K. A. Strömberg, Karlshamn, Sverige.

Trädgårdsm. A. Bjäreborn, Kristiansstad, Sverige.

Kirkkohallitus Edelfeltintie 3, Helsingfors, Finland.

I midten af september døde en af medstifterne af vor forening, fhv. kirkegårdsinspektør *Rudolph Rasmussen*, efter nogen tids sygdom på hospitalet i Århus. R. R. blev næsten 82 år gammel. Hans far havde været kirkegårdsgartner, og R. R. kom til Århus kirkegårde i 1906, hvor han en tid kaldtes overgraver og fra 1935 var inspektør, indtil han fik sin afsked med pension. Var fra første færd og i en lang årrække med i bestyrelsen af *Foreningen for kirkegårdskultur* og var ligeledes i en årrække bestyrelsesmedlem og næstformand i *Foreningen af kirkegårdsinspektører*. Hans brave humør og hans fænomenale evne som anekdotefortæller vil ligesom hans gerning i tjenesten huskes længe.

Guds Fred med vore døde. —

Dødsfald

Den 13. september 1956 afgik æresoldermand, stenhuggermester *P. H. Mohr* ved døden, mere end 90 år gammel.

P. M. Mohr kom ind i foreningen for kirkegårdskulturs bestyrelse ved generalforsamlingen i 1932 og genvalgte gang på gang, indtil han efter eget ønske i år blev afløst. Han deltog flittigt i bestyrelsesmøderne og lod som regel sin røst høre, især i økonomiske spørgsmål. Det bornholmske mål røbede hans afstamning (Allinge). Hans faglige virke må andre vurdere, men vi kan da anføre, at han drev en stor forretning på Amager med borgerskab fra 1906, og at han fra 1916 har siddet i stenhuggerlaugets bestyrelse, senere som oldermand og derefter æresoldermand (1954), foruden at han var engageret i andre offentlige og faglige hverv.

*

Torsdag den 4. oktober døde vort mangeårige medlem, fhv. kirkegårdsinspektør, *Orla Bjørn*, 75 år gammel. Efter en solid uddannelse i ind- og udland ansattes O. B. 1908 ved Københavns begravelsesvæsen, hvor den, der skriver denne nekrolog, i et årstid havde æren af at arbejde sammen med ham på Vestre Kirkegårds kontor, til han i 1917 blev inspektør ved Bispebjerg, der tidligere havde været ledet af en bestyrer. O. B. var en djærv, myndig og hjælpsom tjenestemand, der forstod nytten af at tage unge dygtige fagfolk til sin assistance. Sit otium havde han tilbragt på Havdrupvej i Brønshøj, ikke langt fra sin kirkegård.

*

Udstillinger

Pressetjenesten har meddelt, at det årlige tyske Bundesgartenschau for 1957 skal foregå i Köln. Der er allerede sluttet med indtegningen af udstillere til frilandsarealerne, og af særlig interesse for vore læsere vil blive indrettet et Sonderschau Friedhof, til hvilke foreligger anmeldelse om anlæg og tilplantning af 130 gravsteder. Udstillingen åbner 1. maj og løber til slutningen af oktober, — hovedskuet bliver i dagene 29/8 til 1/9.

Møder og kongresser

Foreningen af kirkegårdsinspektører m. v. afholdt 6.—7. august sin årlige ordinære generalforsamling og dertil knyttede møde og udfærd i Hjørring, tilrettelagt af kirkegårdsinspektør *K. W. Hauman*. Ved generalforsamlingen var inspektør *Holger Nielsen* dirigent, og der var mødt alt, hvad mødesalen kunne rumme af medlemmer. Inspektør *O. Raahauge-Askegaard* gav som formand beretning om årets arbejde i foreningen, derunder samarbejdet med *fællesrådet for havekultur og landsskabsgartneri*, sammenslutningen af kirkelige funktionærer m. v., og oplysningerne om dette sidste suppleredes af inspektør *Volmer Rud Nielsen*. Under budgettet drøftedes udførligt udveje for at få afskaffet underskudet, og det kom på et vist tidspunkt til at stå sådan, at enten måtte der en kontingentforhøjelse til, eller man måtte ophøre med det kollektive medlemsskab af *foreningen for kirkegårdskultur*, idet man da ville overlade det til medlemmerne frit enkeltvis at tilslutte sig denne forening. Det var me-

get tiltalende og ganske symptomatisk for medlemmernes stilling i dette spørgsmål, at man krævede kontingentforhøjelsen gennemført straks, uanset at den ikke var på dagsordenen, og at man hævdede på ingen måde at ville undvære at modtage Vore Kirkegårde, — hvad redaktionen af dette blad ikke kan undlade at notere med tilfredshed. Som næste års mødested lovedes Hindsgaul, og der kan ikke være tvivl om, at et skifte mellem dette og et andet sted „ude i landet“ er en klog disposition af ledelsen.

Der var også studiebesøg på Hjørring kirkegårde, hvor man efter sit eget tykke kunne beundre det nye krematorium, den ældgamle oldtidsbegravelse, det til kirkegårdsudvidelse udsete smukke terrain eller andet. En fabrikant demonstrerede en forbedret hækkeklippemaskine.

Eftermiddagsmødet var reserveret til et foredrag af den tidligere kirkeminister, nuv. borgmester *Carl Hermansen*, der uden manuskript fængslede tilhørerne i en blændende udredning af kirkegårdens historie fra fortidige dyssegrave og hålfærd over middelalderens og senere tiders kirkebegravelser til vore dages kremationer. Borgmesteren betonedes, at der intet æstetisk var ved døden, hvadenten den efterfulgtes af jordefærd eller kremation, og at der heller ikke var noget hygiejnisk derved for den døde, ligesom han erklærede sig som tilhænger af indsætning af askeurner i kirke-mure, sådan som Grundtvigskirkens arkitekt er blevet gravsat i denne kirke, — og det kan tilføjes, at der i Högalidskyrkan i Stockholm er indrettet omfattende kolumbariekrypter. Tanken er tiltalende, men dens konsekvenser må nok nøje overvejes.

Således blev det udsendte meget nøgterne og sparsomme program udfyldt på en udmærket måde, og det kan tilføjes, at både det af medlemmerne om aftenen præsterede artistiske og i dagens løb af værten serverede kulinariske stod på højde med forventningerne og blev overordentlig vel modtaget. Andendagsturen, der var proklameret som gående ud i det blå, og nok snarere gik i det brune lyng og i de hvide klitter, var vi ikke med til og kan derfor ikke referere. Men mon ikke den var vellykket?

Föreningen Sveriges Kyrkogårdsföreståndares kongress 1956 hölls i *Trollhättan* dagarna 7—9 augusti under ordförandeskap av trädgårdsarkitekten *G. V. Walberg*, Malmö.

Till ordförande för ett år återvaldes herr *Walberg* och till viceordförande kyrkogårdsföreståndare *Carl Fredby*, Karlskoga.

Det *viktigaste* ärendet på dagsordningen var „Lagar och förordningar rörande kyrkogårdar“, som indleddes av ordföranden och närmare penetrerades av f. kyrkogårdsföreståndaren *Hilding Claesson*, Lund. Den senare framhöll att den främste kännaren av svensk kyrkogårds-lagstiftning, professor *Erik Fahlbeck* i Lund, träffande sagt att de svenska stadgandena på detta område (i motsatts till Danmarks och Norges enhetligt kodifierade bestämmelser) „företre ett kaotiskt tillstånd“. Han sammanförde de speciella synpunkter och önskemål han företredde ifråga om begravningen och begravningsritualet i 4 punkter och beträffande den egentliga kyrkogårdslagstiftningen i 6 punkter.

Kongressen uppdrog åt en kommitté bestående av ordföranden *Walberg*, sekreteraren *Malmquist* och *Claesson* att utarbeta en resolution i frågan att tillställas Kungl. Maj:t Denna resolution omfattade 10 punkter. I den tionde heter det: „och att en fullständig kodifiering av allt som hör till gravrättens och de kyrkogårdsförvaltande myndigheternas rätt och skyldigheter genomföres i samma utsträckning och omfattning som skett i Danmark och som resulterat i „Den Kongelige Anordning om Kirkegårde“ av den 20 april 1953“.

Kyrkogårdsföreståndare *Arthur Hermansson*, *Trollhättan*, som på ett utomordentligt sätt ordnat kongressen, redogjorde för „Kyrkogårdar och kyrkogårdsförvaltning i *Trollhättan*“; kyrkogårdsföreståndare *Tage Göransson*, Lund, för „Synpunkter på priser och avgifter för underhåll av gravplatser“ samt agronom *J. Jacobsson*, *Alnarp*, för „Maskiner och redskap speciellt lämpade för kyrkogårdar“.

De välskötta kyrkogårdarna samt det nyuppförda krematoriet besiktigades. I krematoriet hölls en kort andaktsstund av kyrkoherde *Lenart Fridén*.

På *Håjums* kyrkogård demonstrerades en mångfald maskiner mer eller mindre lämpliga som arbetsmaskiner på kyrkogårdarna.

Under kongressen företogs utflykter till sevärdheterna i *Trollhättan*, trakten däromkring samt till *Vänerns* borg.

Kongressen besöktes av ett 50-tal kyrkogårdsledare samt av representanter för statliga, kyrkliga och kommunala institutioner. Från Danmark deltog Kirkegårdsinspektörerna *O. Raahauge-Askegaard* och *Jens Gravesen* i förhandlingarna.

Hilding Claesson.

Fra danske dagblade

1½ *Silkeborg Avis*: Diget røres ikke ved udv. af *Vium* kgd.

²⁰/₁₀₀ Ringkøbing amts dagblad: Ringkøbing kgd., — en af Vestjyllands smukkeste. Reguleret gennem 15 år af graver *A. Skriver*.

²⁰/₁₀₀ Sorø Amtstid.: Korsørs kgd.s taxter fordobles.

²¹/₁₀₀ Loll.-Falst. Stiftstid.: Naskov har vedtaget servituter for gravmæler m. m.

²²/₁₀₀ Fyns Tid.: Oure kgd. er udvidet (insp. *J. Gravesen*).

²⁶/₁₀₀ Loll. Falst. Folketid.: Vejleby kgd. udvidet (insp. *Bach Nielsen*, gartner *Palm* m. fl).

²⁸/₁₀₀ Ålborg Amtstid.: Jetsmark kgds-udv. taget i brug.

⁷/₁₀₀ Randers Soc.Dem.: Langå kgd. er udvidet.

³/₁₀₀ Kolding Folkebl.: Kolding låner 1 mill. kr., bl. a. til anlæg af den ny kgd. (insp. *Sv. Hansen*).

⁴/₁₀₀ Ny Dag: Annexkgd. i Naskov er ved at være færdig. Kan tage 11,300 grave og koster c. 225,000 kr. (havearkitekt *Johannes Tholle*, entreprenør *G. M. Rasmussen*, anlægsgartner *Verner Jensen*).

⁷/₁₀₀ Østsjæll. Folkebl.: Sædder kgd. skal udvides med 4 à 500 m².

¹²/₁₀₀ Fr.borg Amts avis: Hørsholm kgd. udvides på planteskolens areal (havearkitekt *Johannes Tholle*, anlægsgartner *Gustaf Andersen*).

¹⁶/₁₀₀ Tidens tegn: Ud. af Vejen kgd. indviet af pastor *Monrad*.

¹⁷/₁₀₀ Østsjæll. Folkebl.: Der erhverves areal for ny kgd. i Karlslunde.

¹⁸/₁₀₀ Loll.-Falst. Venstrebl.: Biskop *Høgsbro* vil indvi udv. af Vejleby kgd.

¹⁸/₁₀₀ Langel. Folkebl.: Urnehaven i Rudkøbing indrettes efter 1. sept. (insp. *O. Raahauge-Askegaard*).

⁷/₁₀₀ Dagens Nyheder: De tyske krigsgrave skal samles. Forhandlingerne står endnu på.

¹⁵/₁₀₀ Sydsjæll. Soc.Dem.: Herlufsholm kgd. er udvidet med 200 grave.

¹⁶/₁₀₀ Loll.-Falst. Folketid.: Ud. af Åstrup kgd. er færdig (havearkitekt *Johannes Tholle*, anlægsgartner *Rasch*).

²⁰/₁₀₀ Ålborg Stiftstid.: Nr. Sundby kgd. udvides for kr. 31,000 og får 800 gravpladser.

²³/₁₀₀ Viborg Stifts Folkebl.: Menighedsr. i Ålestrup har mageskiftet areal til kgd.

²³/₁₀₀ Randers Dagbl.: Betænkeligheder ved at fjerne stengærderne ved udv. af Maria Magdalene kgd.

²³/₁₀₀ Silkeborg Avis: Silkeborg „nye“ kirkegård fylder 75 år.

²⁴/₁₀₀ Ringkøbing Amts Dagbl.: Ramme kgd. udv. og forskønnet i sommer (ark. *Jens Foged* og *Poul Hansen*, anlægsgartner *Laursen*).

¹/₁₀₀ Sønderjyden: Ud. af Burkal kgd. med 2½ td. l.

¹/₁₀₀ Politiken: Trusel om strejke på kgd. i Vejle.

¹²/₁₀₀ Berl. Tid.: Nyt stort kapel på Herlev kgd. (ark. *Aage Herløw*).

¹²/₁₀₀ Jydske Tid.: Bor i Frøslev og har ret til begr. i Tyskland (Hanved kgd.).

¹³/₁₀₀ Vejle Amts Folkebl.: Den varslede arbejdsstandsning på Vejles kgd. standset.

¹⁴/₁₀₀ Demokraten: Holme kgd. er udvidet, omkostn. kr. 5,000 (insp. *V. Rud. Nielsen*, anlægsgartner *S. M. Sørensen*).

Fra norske dagblade

²/₁₀₀ Opland Arbeiderbl.: Moen kgd. blir utvidet med 3,5 dekar.

⁸/₁₀₀ Arbeidets Røst: Utv. av kgd. i Røros nødvendig.

⁸/₁₀₀ Fjell-hjøm: Glåmos kgd. må utv.

¹⁰/₁₀₀ Fremtiden: Den tyske kgd. er nu flyttet fra Ekebergåsen til Alfaset i Oslo.

¹⁴/₁₀₀ Arbeiderposten: Barbu kgd. skal utv.

¹⁹/₁₀₀ Tidens Krav: Utv. av Åsskard kgd.

²⁰/₁₀₀ Vestlandske Tidend: Utv. av Justøy kapellkgd. med 1 dekar.

²⁵/₁₀₀ Vestman: Sannidal kgd. skal jevnes ut til en eneste sammenhørende grønn plen.

²⁶/₁₀₀ Romerike: Skedsmo kgd. skal utv. med 3 dekar.

³⁰/₁₀₀ Åndalsnes Avis: Kors kgd. utv.

⁶/₁₀₀ Romsdalsposten: Gravstøtter mures inn i kgds-muren på Halså.

⁷/₁₀₀ Glamsdalen: Gravar på kgd. i Grue prøvemørlægges.

⁸/₁₀₀ Tromsø: Omkalfatring på kgd. i Narvik i år.

⁷/₁₀₀ Hamar arbeiderbl.: Trysil kgd. utv. til c. 1000 gravpl. (Hagearkitekt *Karl Døhlen Hill*).

⁹/₁₀₀ Lofotens tid.: Nye kgd. vigsles i Beisfjord og Håvik.

¹³/₁₀₀ Vestfold arbeiderbl.: Plan om utv. af kgd. i Botne.

²³/₁₀₀ Samhold: Stor utv. av Moen kgd.

²⁵/₁₀₀ Oplands arbeiderbl.: Utv. av kgd. på Hov med 260 gravpl.

²⁷/₁₀₀ Rjukan arbeiderbl.: Urnelunden på Rjukan nærmer seg fullførelse.

²⁹/₁₀₀ Fr.stad blad: Kr. 6000 for utv. av Spjærøy kgd.

³/₁₀₀ Hamar stiftstid.: Vellykket utbedr. av kgd. på Grue Finnskog ved duggnadsarb.

Fra svenske dagblade

⁹/₁₀₀ Sydsvenska Dagbl.: Höör ny kgd. er snart för liten.

³/₁₀₀ Sydsvenska Dagbl.: Nya kgd. i Börringe invigd av domprovst *Bolander* (domkyrkoark. *E. Græbe*, ing. *Lennart Strömbeck* og trgsanl. *E. Hedengård*, Malmö).

¼ Sydsvenska Dagbl.: Nya kgd. i Gärdslöv invigd av biskop *Nygren*.

Fra tidsskrifterne

Der Naturstein nr. 7: Über Symbole. — Nr. 8: Ehrenmal in Alversdorf. Jahrestagung der Arbeitsgemeinschaft Friedhof und Denkmal. Gutachten zur Rechtslage auf Friedhöfen (*Scheuner*). — Nr. 9: Gewandelte Voraussetzungen im Kampfe um der polierten Granit (*Ulr. Niedhorn*). Grabmalschau des „Arbeitsring Christliches Grabmal“ Aachen. Friedhof und Grabmal-Ordnung oder Willkür.

Deutsche Friedhofskultur nr. 6: In Rosentagen neu entdeckt. Friedhofsverwaltung und Friedhofsgärtnerei. Ausdauernde Bodenbegrüner für die Grabgestaltung (*Herbert Grünewald*). Wie viel kostet die Pflege eines Kriegsgrabes (*Franz Tempich*). Welche Himmelrichtung ist für die Anlage von Grabstätten günstig? (*Franz Tempich*). Aus dem Friedhofsrecht m. m. Entstehung und Entwicklung des Sennfriedhofes (*Friedrich Morie*). — Nr. 7: Auf historischem Boden der Mainzer Totenstadt. Friedhofskultur — eine Erziehungsaufgabe (*K. Boehlke*). Stegreifdichtung als Grabsprüche. Kreisfriedhofspfleger im Bereich der ev.-luth. Landeskirche Hannovers. Unsere Singvögel suchen wieder eine Heimat (*Jacob Zotzmann*). — Nr. 8: Unter der Lupe sehr ernster Betrachtungen (over gravsteder m. v.). Grabmale aus Keramik. Englische Bestattungseigenheiten (*Heinz Fritzsche*). Heilendes Grün in werkstätigen Städten. Seltene Begrabningsplätze (i Orienten, Frankrig, Spanien m. fl. l.). Friesische Grabsteine. Gemeinschaftsüberføringer zur Heimholung von Kriegstoten aus Italien. Nachrichten der Bundesgartenschau 1957 Köln. Aus dem Friedhofsrecht.

Garten und Landschaft nr. 7: „Friedhof und Grabmal“ in Bremen (*Gerda Gollwitzer*).

Ignis nr. 7: Kapellkrematoriet i Kristinehamn (*Einar Lundberg*). Hur Kristinehamns krematorium kommit till stånd. Invigningen av krematoriet i Kristinehamn. Krematoriets konstnärliga utsmyckning. — Nr. 8: Eldbeg. och Samhället. Begångsersederna i det romerska riket (*Paul Åström*). Den tyska eldbeg. lagstiftningen. Krematoriet i Lund inför sitt förverkligande (*Hilding Claesson*). — Nr. 9: Motala kapellkrematorium (*Kurt von Schmalensee*). Invigningen av Motala krematorium (*O. O.*). Konstverken i Motala krematorium.

Kriegsgräberfürsorge nr. 4: Unsere Gräber im Osten. Der Vertretertag in Kassel. Nach Tobruk

nun El Alamein. Um alten Hellas. — Nr. 5: Freundeskreis in der Bevåhrung. Vor Gråbern schweigt der Hader. Zusammenarbeit über Grenzen. Grabschmuck zu den Totentagen! Kriegsgråberfürsorge auch in der Auslandsschule. Die Wåchter über den Gråbern die Berge ...

Landsbygraveren nr. 5: Sirbuske til kirkegården. Graverens løn (*Helmer G. Møller*). Efterslet fra Eksgraver (*L. Nielsen*). — Nr. 7: Tanker ved Afslutningen som landsbygraver (*J. Silkjær*). — Nr. 8: Tjenestens værdighed. Hvilke grave kan inddrages ved reguleringer af kirkegårde? (havearkitekt *Johannes Tholle*). Kursus. — Nr. 9: Rust på marmor. Den gl. kirkeklokke fortæller.

Menighedsrådenes blad nr. 6: Projekt til en ny kirkegård i Hillerød (*Sv Hansen & Max Brüel*).

Pharos Nr. 3: The Western Super-Mare Conference. Presidential Address by thw. Rt. Hon. The Earl of Verulam. Three new Crematoria Opened. Cremation and Burial Law (*M. R. R. Davies*).

Steinmetz und Bildhauer nr. 6: Grabmale von der Stange? — Nr. 7: Friedhof und Grabmal in Bremen. Über die persönlichen Beziehungen zum Friedhof und Grabmal. — Nr. 8: Handwirklich bearbeitete Grabmale auf dem Hauptfriedhof in Trier. Friedhofskultur, eine Erziehungsaufgabe. — Nr. 9: Die Aufgabe des Grabmalsgewerbes und der bildenden Künstler.

Stenhuggertidende nr. 5: Er vore kirkegårde for ensartede?

Viola 29/8: Kyrkogårdsf. kongressade i Trollhättan.

Fra det faglige bogmarked

Garten und Haus. 4°, 178 s. m. 281 billeder. Julius Hoffmann, Stuttgart 1956. DM. 38.

Dette er 4de udgave, og vi kan ikke undlade at anføre, at selvom 3die udgave (1951) fik en nydelig anmeldelse i VK., berettiger 4de udgave i endnu højere grad noget sådant. Papir, reproduktioner, billedvalg og tryk er i eet og alt bedre, og man mærker sig, at man i højere grad end i den tidligere udgave helliger sig den stille have med myge former, for haver med boligerne, hvor disse skal være en modpol overfor tidens rastløshed og civilisationens skyggesider. Der er adskillige billeder, som ikke var med i forrige udgave, og man bemærker med særlig tilfredshed Andresen-billederne fra Ordrup-firmaet, et af disse pranger i farver på forsiden. Der er islet fra kaliforniske haver,

men mest europæiske, derunder også danske og svenske. Teksten er på 3 hovedsprog og indskrænker sig til en halv side forord plus billedteksterne. Det kniber med at finde de rette forbogstaver og titler for adskillige af de norske havearkitekter, hvis motiver er anvendt. Gartenarchitekt *Adolph Haag* har assisteret udgiveren med den faglige tilrettelægning. En nobel førsteklases bog, der viser fin faglig beherskelse af såvel gartneriske som bogmæssige hensyn.

Skogskyrkogården och skogskrematoriet. 20 s., Stockholm 1956.

På kyrkogårdsnämndens vegne har *Helge Berglund* udarbejdet en brochure, som på svensk og engelsk beretter om denne verdensberømte kirkegårds tilblivelse lige fra før det i 1912 blev bestemt, hvor den skulle ligge, og til de allersidste kapeller er blevet færdige, med en anmærkning om, at skaberen, professor *Gunnar Asplund* (død 1940) har fået urnen med sin aske indsat i en mur ved skogskrematoriet med indskriften: Hans verk lever. Det er en overordentlig nydelig brochure, hvis 12 billeder på anskuelig måde supplerer teksten.

Arbeitsgemeinschaft. Friedhof und Denkmal. Mitteilungen 1—4.

Det dygtigt arbejdende selskab har udgivet 3 små meddelelser (3 og 4 i eet hefte), der rummer en række artikler og udmærkede billeder om kirkegårdsforhold, gravmæler m. m., og som skulle hjælpe til at højne forståelsen af kirkegårdskulturens væsen.

Licht, Liebe, Leben. Eine Sammlung von Grab-
sprüchen herausgegeben von *Karl Vötterle*, 8°, 92 s. Bärenreiter, Kassel und Basel, 1956.

Denne samling rummer en mængde gode og mindre gode gravvers o. desl., opdelt i 7 afsnit under hensyn til deres indhold og motivvalg. Et emne, som vi også har dyrket i VK og fortsat vil bringe eksempler på.

Rasengarten, der Freude macht. 8°, 96 s. Wolf-Geräte GmbH, Betzdorf-Sieg 1956.

Et tysk værktøjsfirma har fundet på at udgive denne pæne ting om græsplæners indretning og vedligeholdelse, i hvilken der bringes udmærkede illustrationer af kendte havearkitekters plæner, nogle illustrationer i farvetryk.

Gerhard Groetzner: Der ideale Garten 16°, 112 s. Domus Verlag GmbH, Bonn, 1956. DM. 7,80.

Det er en fordringsfuld titel på en bog om indretning af haver, og undertitlen er da også mindre krævende: Forslag og eksempler til haveanlæggelse. Forfatteren er havearkitekt og

behandler i omkring 30 afsnit problemerne, og teksten suppleres af stregtegninger og autogen-givelser af detaljer. Desuden findes plantelister og et par haveplaner. I følgeskrivelsen lægges vægt på, at i haven ved boligen er mennesket det vigtigste, og det er ikke omkostningerne, men antallet af muligheder, der gør haven til et sted, hvor man kan arbejde, rekreere sig og opleve.

Johan Beck-Fries. Il Cimitero Acattolico di Roma. (Protestantiska kyrkogården i Rom. En vägledning för besökare). A-B Allhems förlag, Malmö 1956. Editioner på engelska, italienska, svenska och tyska språken. Pris sv. kr. 5:— (600 Lire).

Om denna „poeternas och kostnärernas kyrkogård“ har förra svenska sändebudet i Rom, friherre *Johan Beck-Fries*, skrivit en utökt vacker bok på ett tretiotal sidor. Visserligen heter det „en vägledning för besökare“ men det är betydligt mera än så. Det är en kortfattad men innehållsrik historik över denna, den protestantiska kristenhetens mest stämningssättade kyrkogård. Allhems förlag har givit den lilla boken en mycket förnämlig utstyrelse med många helsidesbilder i djuptryck. Försäljningsbeloppet går oavkortat till kyrkogårdens underhåll. Boken rekommenderas på det varmaste.

Hilding Claesson.

Oorlogsgravenstichting 1946—1956. Ett bildhäfte med anledning av stiftelsens tioåriga arbete för tillvaratagande av de nederländska krigsoffrens gravar över hela världen. Häftet torde kunna erhållas från Oorlogsgravenstichting, Bankplein 5, 'S-Gravenhage.

Häftet är försett med förord av stiftelsens hedersordförande, H.K.H. prins *Bernhard* samt stiftelsens president, fru *H. G. van Anrooy-de Kempnaer*. Innehållet i övrigt består mest av bilder från nederländska krigs kyrkogårdar i Europa, Indonesien och andra delar av Asien. Man lägger särskilt märke till den egenartade och sevärda skogskyrkogården i tallskogen utanför byn Loenen i Veluwe, militärkyrkogården i „Grebbeberg“ samt de nederländska krigs kyrkogårdarna i Osnabrück och Bremen.

Stiftelsen utgör en motsvarighet till den brittiska „Imperial War Graves Commission“ och den västtyska „Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge“.

Hilding Claesson.

Resolutioner m. m.

(fortsat fra pag. 19).

I denne anledning skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet

skal have det overladt til menighedsrådet — med stiftsøvrighedens approbation — at optage et forbud som det omhandlede i det for graveren gældende regulativ, og at ministeriet ligeledes kan tiltræde, at det, uanset det nu oplyste, har sit forblivende ved den i ministeriets ovennævnte skrivelse af 6. januar 1950 fastsatte understøttelse til enken og hendes datter.

Kirkeministeriets skriv. (²³/₅₁ til statsbrandforsikringsfonden) om, at en kirken tilhørende graverbolig, der bestyres af menighedsrådet, vil kunne forsikres i statsbrandforsikringsfonden.

Kirkeministeriets skriv. (³⁰/₄₀ til Københavns magistrats 1. afdeling), hvorefter fremtidig kun de ved dødsfaldet i Brønshøj Sogn fastboende personer har adgang til at blive begravet på Brønshøj kirkegård, jfr. dog § 25, stk. 3, i lovbekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947.

Kirkeministeriets skriv. (¹⁵/₁₀ 51 til Danmarks provsteforening) om, hvorvidt der vil kunne ydes landsbygraverne midlertidigt honorartillæg til de beløb, som de oppebærer for kastning af grave.

Med henvisning til provsteforeningens skrivelse af 5. september 1951 angående spørgsmålet om, hvorvidt der vil kunne ydes landsbygravere det i lov nr. 418 af 12. juli 1946 § 28, stk. 4, ommeldte midlertidige honorartillæg, for tiden 65 pct., til det beløb, som graverne oppebærer for kastning af grave, skal man meddele, at det nævnte spørgsmål må besvares benægtende, idet honorartillæg efter loven kun ydes til faste årlige honorarer, hvortil ikke kan henregnes de skiftende beløb, som graverne oppebærer ved gravkastning, og hvis størrelse afhænger af antallet af gravninger i hvert enkelt år.

Hvis der derimod er truffet den ordning, som findes enkelte steder, at en graver er forpligtet til at foretage samtlige gravninger for et fast årligt beløb, og betalingen for de enkelte gravninger indgår i kirkens kasse, ses der intet at være til hinder for at yde midlertidigt honorartillæg til det fastsatte årlige beløb for gravstedskastning, der i dette tilfælde må betragtes som en fast bestanddel af det samlede honorar for gravtjenesten.

Kirkeministeriets skriv. (²⁹/₁₁ 51 til biskoppen over Ribe stift) ang. nogle spørgsmål vedrørende begravelse af medlemmer af folkekirken samt om retsmidler til overholdelse af de herom gældende bestemmelser, jfr. lov nr. 100 af 19. april 1907 §§ 1-2.

I et med Deres Højærværdigheds skrivelse af 26. oktober 1951 hertil indsendt andragende har sognepræst ved Zions Kirke i Esbjerg N. N. på

foranledning af en den 2. oktober 1951 stedfunden begravelse af enkefru O. O. — der tilhørte folkekirken, men som af afdødes datter, fru P. P. begæredes begravet af en repræsentant for „Jehovas Vidner“ — forespurgt

1. om man kan stille det krav, at et medlem af folkekirken skal begravnes af en af folkekirkens præster,
2. om kirkebetjeningen er pligtig at medvirke, når det ønskes, uanset at man ikke ønsker, at en af folkekirkens præster skal medvirke (borgerlig begravelse).

Yderligere har Deres Højærværdighed ved sagens fremsendelse forespurgt:

3. hvilke tvangsmidler der måtte være til rådighed, såfremt afdødes familie i tilfælde som det foreliggende måtte trodse lovens regler.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse:

ad 1: Ifølge de gældende bestemmelser skal folkekirkens medlemmer begravnes med jordspåkastelse af en af folkekirkens præster, medmindre afdøde ved en i testamentsform affattet erklæring har truffet bestemmelse om, at han eller hun ønsker at blive begravet uden medvirken af folkekirkens præster (borgerlig begravelse), jfr. lov nr. 100 af 19. april 1907 om begravelse, §§ 1—2. Folkekirkens præster har både ret og pligt til at påse, at disse bestemmelser overholdes.

ad 2: Kirkebetjeningen har ikke pligt til at medvirke ved borgerlige begravelse.

ad 3: Såfremt afdødes familie eller andre ikke respekterer de i fornævnte lov indeholdte bestemmelser, vil de eventuelt kunne ifalde strafansvar. Præster og andre begravelsesmyndigheder vil, om fornødent, kunne påkalde politiets bistand.

Det tilføjes, at man i skrivelse af d. d. har anmodet justitsministeriet om at foranledige, at det fornævnte trossamfunds repræsentanter i Esbjerg gøres bekendt med de på dette område gældende bestemmelser.

Kirkeministeriets skriv. (¹⁰/₁₂ 51 til stiftamtmanden og biskoppen over Lolland-Falsters stift) om, hvorvidt menighedsrådene ved ikke-selvejende kirker kan overtage vedligeholdelsen af gravsteder på kirkegården mod indbetaling af et beløb en gang for alle, m. m.

I skrivelse af 4. oktober 1951 har hr. stiftamtmanden og Deres Højærværdighed forespurgt ministeriet, hvorvidt menighedsrådene ved ikke-selvejende kirker er berettiget til at overtage vedligeholdelsen af gravsteder mod ind-

betaling af et beløb een gang for alle (gravstedslegat), herunder specielt, om der hertil kræves samtykke fra kirketiendejeren.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning, at menighedsrådet ved en ikke-selv-ejende kirke kan overtage vedligeholdelse af gravsteder mod indbetaling af et beløb een gang for alle (gravstedslegater), såfremt ejeren af kirken eller dens midler ikke selv ønsker at overtage en sådan vedligeholdelse.

I begge tilfælde skal vedligeholdelseskapitalen i henhold til bestemmelsen i § 18, stk. 2, i kgl. anordning af 10. december 1927 angående kirkegårde oplægges blandt kirkens midler, hvilket for landsbykirkers vedkommende i almindelighed vil være stiftsmidlerne.

Hvis der undtagelsesvis gives tilladelse til, at et gravstedslegat, der i sin tid er indbetalt til et menighedsråd, forbliver under rådets bestyrelse, må beløbet indsættes på en sparekassebog, forsynet med stiftsøvrighedens forbudspåtegning, og såvel kapitalens størrelse og anbringelsesmåde som de årlige indtægter og udgifter vedrørende sådanne gravstedslegater må opføres på menighedsråds-kassens regnskab. Iøvrigt bemærkes, at bestemmelserne i § 18 i nævnte kgl. anordning kan ventes ændret noget i nærmere fremtid ved den for tiden stedfindende revision af den pågældende kgl. anordning, bl. a. således, at kapitalen efter vedligeholdelsestidens udløb kan ventes tilladt udbetalt også til arbejder vedrørende selve kirken (ikke blot kirkegården) efter ministeriets nærmere bestemmelse, herunder også til foranstaltninger, f. eks. udsmykning af kirken, som ikke kan pålægges kirketiendejeren, idet dog de arbejder, som ønskes udført, efter de sædvanlige regler må godkendes enten af synet, lovens § 32, eller af ministeriet.

Sluttelig henledes opmærksomheden på, at en overenskomst om overtagelse af gravstedsvedligeholdelse for længere tid end en fredningsperiode i henhold til anordningens § 18, stk. 1, skal godkendes af stiftsøvrigheden, der vil kunne foranledige, at de for det enkelte tilfælde passende bestemmelser optages i overenskomsten. Såfremt gravstedsvedligeholdelsen ønskes overtaget i henhold til testamentariske bestemmelser herom, vil der være at tage særligt hensyn til det i testamentet fastsatte. I tvivlstilfælde forventes sagen forelagt ministeriet.

Kirkeministeriets skriv. (2 $\frac{1}{2}$ 51 til stiftamtmanden og biskoppen over Ribe stift) ang. **vederlaget til en for en landsbygraver antagen ferievikar.**

Kirkeministeriet skriv. (4 $\frac{1}{2}$ 52 til stiftamtmanden og biskoppen over Fyens stift) ang., **hvor-**

ledes der vil være at forholde med betaling for gravkastning under graverens ferie, m. v.

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 20. december 1951 hertil indsendt andragende har Sanderum Sogns menighedsråd forespurgt, hvorledes der vil være at forholde med hensyn til betaling for gravkastning, der måtte blive nødvendig i graverens ferie, jfr. post G, 2 og 6, i det hoslagt tilbagefølgende regulativ for gravtjenesten, hvilket regulativ skal træde i kraft fra den 1. april 1952 at regne.

Menighedsrådet har herved oplyst, at graveren ved Sanderum Kirke mener sig berettiget til at oppebære den sædvanlige betaling for gravkastning i hans ferie samtidig med, at hans vikar skal betales af menighedsrådet for dette arbejde, hvorimod menighedsrådets flertal er af den opfattelse, at betaling for gravkastning under graverens ferie tilkommer vikaren, og at menighedsrådet alene skal betale vikaren den forholdsmæssige andel af graverens faste honorarer, idet graveren under sin ferie kun oppebærer sine faste honorarer.

Provstiudvalget og stiftsøvrigheden har ved sagens fremsendelse sluttet sig til det af menighedsrådets flertal anførte synspunkter.

I denne anledning skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet ligeledes kan tiltræde det af menighedsrådets flertal anførte, idet man tillige skal henvisse til bestemmelsen i § 4, stk. 3, i ministeriets bekendtgørelse af 29. april 1948, hvorefter betaling til vikar under en kirkebetjentes ferie udredes på samme måde som honoraret til kirkebetjenten. Meningen med den anførte bestemmelse er, at honoraret til vikaren skal udredes af den samme institution, som betaler vedkommendes ordinære honorar, hvilket ved selvejende kirker er menighedsrådet, ved ikke-selv-ejende kirker eventuelt ejeren af kirken eller dens midler, hvilket sidste netop gælder honoraret for vedligeholdelsen af kirkegården.

Det i bestemmelsen brugte udtryk „honoraret“ omfatter kun kirkebetjentens faste løn, derimod ikke det vederlag, som han oppebærer for visse enkelte ydelser, således gravkastning, for hvilke de private normalt erlægger betaling til graveren i hvert enkelt tilfælde. Når henholdsvis menighedsrådet og kirkeejeren ikke under ordinære forhold erlægger betaling for gravkastning, ville det være urimeligt, at dette skulle ske under graverens ferie, hvor menighedsrådet, eventuelt kirkeejeren, foruden den faste løn til graveren tillige betaler vederlaget til hans vikar.

Noget andet er det, hvor den ordning måtte være indført, at graveren for et fast årligt

honorar er pligtig at udføre samtlige gravkastninger. I dette tilfælde må menighedsrådet, henholdsvis kirkeejeren, også betale vikaren for gravkastningen.

Kirkeministeriets skriv. (19/1 52 til stiftamtmanden og biskoppen over Københavns stift) ang. spørgsmål om betaling for kirkens brug og for gravstedserhvervelse ved begravelse af en gift kvinde, som tilhørte folkekirken, medens den efterlevende mand ikke var medlem af folkekirken.

I et med stiftsøvrighedens skrivelse af 5. november 1951 hertil indsendt andragende har N. N., Dragør, overfor kommunalbestyrelsen i Dragør som bestyrelse for Dragør Kirke besværet sig over, at der ved hans hustrus begravelse på Dragør kirkegård er forlangt betaling, dels for kirkens brug, dels for erhvervelse af et gravsted med to gravpladser efter de i §§ 1 og 11 i vedtægten for Dragør kirkegård fastsatte højere takster, gældende for udensogsboende og ikke medlemmer af folkekirken, uanset at hustruen ved sin død var bosat i Dragør kommune og medlem af folkekirken.

Kommunalbestyrelsen har ved sagens fremsendelse udtalt, at det efter sammes formening har været berettiget at kræve betaling for den omhandlede begravelse og i forbindelse hermed for erhvervelse af gravstedet efter de for ikke-medlemmer af folkekirken gældende højere takster, idet andrageren ikke selv er medlem af folkekirken, og der således ifølge de gældende regler ikke har været betalt kirkeskat, hverken af andrageren eller af hans hustru. Kommunalbestyrelsen har derhos anført, at de nævnte, i kirkegårdsvedtægtens § 1 og § 11 fastsatte takstbestemmelser formentlig må betragtes som værende af rent økonomisk karakter, og at det afgørende for bedømmelsen af, hvilke takster der skal bringes i anvendelse — de for indsøgn folkekirkemedlemmer eller de for udensøgn boende og ikke-medlemmer af folkekirken gældende — må være, om der af vedkommende betales kirkeskat eller ej.

Provstiudvalget og stiftsøvrigheden har i de sagen påtegnede erklæringer udtalt, at kommunen, da andragerens hustru efter det oplyste ved sin død var medlem af folkekirken, formentlig ikke med rette har kunnet kræve betaling hverken for kirkens brug eller for gravstedserhvervelsen efter de for ikke-folkekirkemed-

lemmer gældende højere takster, uanset at den efterlevende ægtemand står udenfor folkekirken, og ingen af ægtefællerne således har betalt kirkeskat.

Med hensyn til betalingen for erhvervelsen af gravstedet, der, som nævnt, består af 2 gravpladser, og som ifølge den sagen vedlagte nota er betalt med ialt 60 kr. for besiddelsen i 30 år, har provsten dog for sit vedkommende udtalt sig for en deling af taksten, således at der for den for folkekirkens medlemmer fastsatte takst, 15 kr., medens der for den til andrageren reserverede gravplads bør betales 30 kr. efter de for ikke-folkekirkemedlemmer gældende takster, eller ialt 45 kr. for hele gravstedet.

Stiftsøvrigheden har for sit vedkommende henstillet, hvorvidt den af provsten hævdede opfattelse angående dette spørgsmål kan anses for rigtig, eller om et gravsted som det heromhandlede, bestående af to gravpladser, hvoraf den ene er bestemt til den efterlevende ægtefælle, må betragtes som en helhed, for hvilken betalingen må være ens for begge gravpladser, og i så fald formentlig som for folkekirkemedlemmer.

Således foranlediget skal man tjenstlig meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, herunder såvel for kommunalbestyrelsen i Dragør som for andrageren, at ministeriet med stiftsøvrigheden og provstiudvalget må være enig i, at det for besvarelse af det rejste spørgsmål må være afgørende, at andragerens hustru ved sin død var medlem af folkekirken, og at der som følge heraf hverken for kirkens brug eller for gravstedserhvervelsen har kunnet kræves betaling efter de for ikke-folkekirkemedlemmer gældende højere takster. Med hensyn til spørgsmålet om betalingen for erhvervelsen af gravstedet må man dog holde for, at der — som af provsten indstillet — bør foretages en deling af betalingen, således at den til den efterlevende ægtefælle bestemte gravplads bør betales efter de for ikke-folkekirkemedlemmer gældende takster, medens den til hustruen benyttede gravplads kun bør betales efter de takster, der er fastsat for folkekirkemedlemmers erhvervelse af gravsteder, således at hele gravstedet betales med ialt 45 kr.

Det bemærkes sluttelig, at ministeriet med stiftsøvrigheden er enig i, at spørgsmålets endelige afgørelse henhører under domstolene.